

Віленскі рамантык з Багданава

Віктар КОРБУТ,
журналіст

Калі коротка апісаць жыццё мастака Фердынанда Рушчыца, то ў ім будуць два галоўныя пункты – Багданава ў Беларусі (тут творца нарадзіўся і памёр, тут стварыў амаль усе свае карціны) і Вільня ў Літве (там працаваў). Аднак у Польшчы Рушчыца таксама лічаць сваім. І гэта лёгка патлумачыць: ён гаварыў і пісаў пераважна па-польску, хоць добра ведаў французскую, нямецкую, рускую і беларускую мовы, працаваў у Вільні ў той час, калі горад належаў Польшчы, зрабіў свой унёсак у польскую культурную скарбонку.

Польская «Вікіпедыя» называе яго «польскім жывапісцам», расійская – «беларускім і польскім жывапісцам», беларуская і літоўская – проста «мастаком», аднак далей у беларускай версіі біяграфіі творцы, між іншым, удакладняецца: «Аказаў пэўны ўплыў на далейшае развіццё жанру пейзажа ў польскім мастацтве. Матэрыялізаваў магутны нацыянальна-патрыятычны імпульс, характэрны для польскага мастацтва ў цэлым і для мастацтва мяжы XIX–XX стагоддзя ў прыватнасці. ...У яго творчасці знайшлі адлюстраванне жыццё і побыт беларускага народа, пераламіліся традыцыі беларускага рэалістычнага жывапісу... Дачка мастака Яніна Рушчыц сцвярджае, што яе бацька заўсёды лічыў сябе «тутэйшым» [1].

Нагодай для ўспаміну пра перыпетыі лёсу гэтай выбітнай асобы сталася юбілейная дата. Фердынад Рушчыц нарадзіўся 10 снежня 1870 года ў шляхецкай сям’і герба «Ліс» у Багданаве (цяпер – вёска ў Валожынскім раёне Мінскай вобласці). У творчасці выявіў сябе як жывапісец, графік, карыкатурыст, сцэнограф, педа-

гог. Але маляваў перш за ўсё пейзажы – у значнай ступені краявіды роднага Багданава і ваколіц, Вільню. Быў прадстаўніком мадэрнізму, належаў да яго плыні «Маладая Польшча». Ствараў для кніг ілюстрацыі, віньетки, вокладкі. Праектаваў плакаты, экслібрысы і маркі. Пісаў артыкулы пра помнікі Віленшчыны.

Рушчыцаў бацька Эдвард, капітан расійскай арміі, служыў у Лібаве (цяпер Ліепая ў Латвіі), дзе пазнаёміўся з датчанкай Альвінай Мунк (Munch) – будучай маці мастака. У 1887 годзе сям’я пераехала ў Мінск, дзе бацька ўладкаваўся на працу, а юны Фердынад паступіў у гімназію (можна меркаваць, што яна знаходзілася на месцы сучаснага сквера ад вуліцы Карла Маркса да праспекта Незалежнасці). У 1895 годзе Э. Рушчыц з Мінска вярнуўся ў Багданава, дзе стала пасяліўся з усёй сям’ёй.

Па рашэнні бацькі ў 1890 годзе Фердынад, скончыўшы гімназію з залатым медалём, паступіў на юрыдычны факультэт Імператарскага Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта. Адначасова як вольны слухач наведваў лекцыі ў Пецярбургскай Імператарскай акадэміі мастацтваў. Са згоды бацькоў праз два гады Фердынад пакінуў юрыдычны факультэт і паступіў у Акадэмію мастацтваў, дзе вучыўся ў 1892–1897 гадах у выдатных рускіх мастакоў Івана Шышкіна і Архіпа Куінджы. У час навучання падарожнічаў у Францыю, Германію, Італію, Швецыю, Крым.

Дэбютаваў Рушчыц усё ў той жа Пецярбургскай акадэміі ў 1897 годзе. У 1898 годзе, па сканчэнні яе, вярнуўся ў роднае Багданава. У 1898–1902 гадах мастак стажыраваўся

ПРА АЎТАРА

КОРБУТ Віктар Андрэевіч.

Нарадзіўся ў 1981 годзе ў г. Мінску. У 2003 годзе скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры.

У 2002–2007 гадах працаваў спецыяльным карэспандэнтам газеты «Советская Белоруссия», у 2007–2009 гадах – аглядалнік газеты «Туризм и отдых», у 2009–2010 гадах – рэдактар аддзела культуры «Народной газеты». З 2010 года – спецыяльны карэспандэнт газеты «Советская Белоруссия».

Аўтар кнігі «Минск. Лучший вид на этот город» (2013), серыі краязнаўчых нарысаў «Vilnius – Вильня. Столица Литвы в истории Беларуси» ў газеце «Советская Белоруссия», складальнік набору паштовак «Vilnius – Вильня. Сталіца Літвы ў гісторыі Беларусі» (2015).

ў Мюнхене, Берліне, Дрэздэне, Парыжы, Венецыі. Але менавіта на бацькаўшчыне ў 1898-м намаляваў адну з найбольш вядомых сваіх карцін – «Зямля».

Першая публічная выстава прац Рушчыца адбылася ў Вільні ў 1899 годзе. У 1900 годзе ён увайшоў у кола членаў кракаўскага Таварыства польскіх мастакоў «Sztuka». У тым самым годзе ўзяў удзел у выставе ў Кракаве з нагоды 500-годдзя Ягелонскага ўніверсітэта. У 1903 годзе Рушчыц зладзіў у Вільні выставу «Ars».

З 1904 года быў прафесарам Школы прыгожых мастацтваў у Варшаве, а ў 1907 годзе ўзначаліў кафедру пейзажа ў Акадэміі прыгожых мастацтваў у Кракаве.

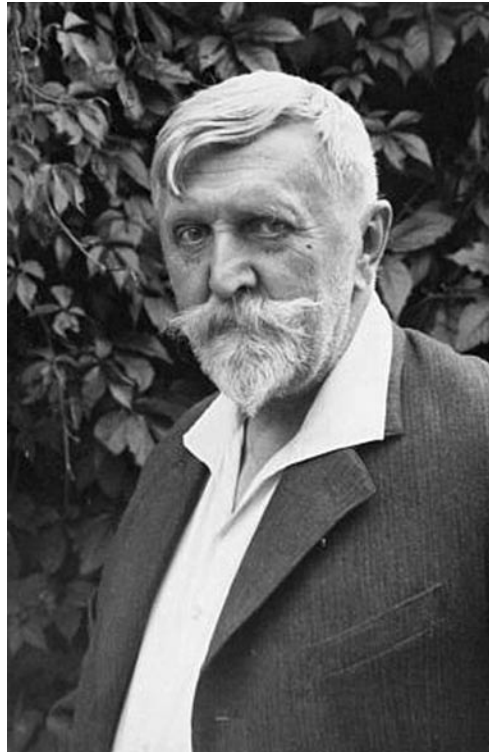
Такім чынам, Рушчыц, выхаваны ў рускім мастацкім асяроддзі, свядома звязаў сябе з польскім мастацтвам. На жаль, ніякіх арганізацый, устаноў, якія б пазіцыянавалі сябе як беларускія, ні ў мастацкім асяроддзі, ні ўвогуле ў грамадскім і культурным жыцці тагачаснай Беларусі не было.

У 1916–1917 гадах, падчас Першай сусветнай вайны, сядзіба Рушчыцаў у Багданаве была занята нямецкімі войскамі, а мастак з сям'ёй туліўся ў двух пакоях.

У 1919 годзе Рушчыц стаў стваральнікам і пасля чатырохразовым дэканам аддзялення прыгожых мастацтваў Віленскага ўніверсітэта Стэфана Баторыя. У 1935 годзе прэзідэнт Польшчы Ігнацы Масціцкі надаў яму тытул ганаровага прафесара ўніверсітэта. Але гэта ўжо было малым суцешэннем для мастака, які ў тым жа годзе вярнуўся з Вільні ў роднае Багданаве. Яшчэ ў 1932 годзе ён быў часткова паралізаваны – з таго часу валодаў толькі левай рукой, якой працягваў маляваць.

30 кастрычніка 1936 года Фердынанд Рушчыц памёр на роднай зямлі і быў пахаваны ў Багданаве. Помнік на сямейных могілках – адно з нямногіх сведчанняў пра лёс мастака на гэтай зямлі. Да нашага часу ў Багданаве захаваліся толькі муры некаторых панскіх будынкаў, сама ж сядзіба згарэла ў час Другой сусветнай вайны. Загінуў і храм, намаляваны Рушчыцам на карціне 1899 года «Ля касцёла». Палатно выстаўлена ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь.

Рушчыц любіў сваю малую бацькаўшчыну. Але, бадай, не менш любіў і Вільню. Пра сляды мастака ў сталіцы Літвы, якая была пры жыцці Рушчыца спачатку цэн-

◀ Фердынанд Рушчыц

трам губерні Расіі, а пасля ваяводства Польшчы, варта сказаць больш падрабязна. Бо менавіта тут можна дакрануцца да будынкаў, якія помняць творцу.

З 1908 года Фердынанд Рушчыц стала жыў у Вільні. 10 кастрычніка 1913 года 43-гадовы мастак ажаніўся з Рэгінай Гінай

▼ «Зямля». 1898 год

Рук (Regina Gina Rouck), якая была маладзейшая за яго на 22 гады. Шлюб адбыўся ў касцёле Святога Баўтрамея: цяпер гэты храм належыць віленскай беларускай каталіцкай грамадзе, тут адбываюцца набажэнствы па-беларуску.

Бадай упершыню прозвішча Рушчыца ў беларускамоўным друку сустракаецца ў 1913 годзе на старонках віленскай газеты «Наша ніва», якая паведамляла пра з'яўленне Віленскага таварыства дапамогі хатняму рамяству і народнаму мастацтву: «Прадседацелю таварыства выбран віленскі гарадзкі галава Вэнцлаўскі, памоцнікам прэдседацеля штукмайстра Ф. Рушчыц (Зарэччэ 24), скарбнікам адвакат І. Вілейшыс (Юр'еўскі прасп. 15), сэкретаром А. Уласоў (Завальная 7), апроч гэтых выбраны ў члены праўленьня: М. Ромэр, І. Краскоўскі, І. Рыбакоў (дырэктар школы штукараства), (Завальная 21), І. Луцкевіч, Залкінд (штукмайстра)». Таварыства на пачатку сакавіка 1913 года планавала выставу народнага мастацтва «пры выстаўцы абразоў Віленскага штукарскага таварыства» і звярталася да ўсіх людзей, «што маюць цікавыя рэчы у тэйтэйшых стылях пазычыць іх на выстаўку». Планавалася надрукаваць паштоўкі з выявамі экспанатаў [2].

Мяркую, што гаворка ішла пра Першую раённую выставу саматужнай прамысловасці і народнай творчасці ў Вільні, якая адбылася ў верасні 1913 года. Афішу да яе маляваў Рушчыц: выява вершніка (герба «Пагоня») у атачэнні беларускіх і літоўскіх паясоў. З гэтай працы айчынны мастацтвазнаўцы прапануюць адлічваць гісторыю беларускага плаката.

У 1910–1911 гадах разам з літаратарам Вацлавам Студніцкім Рушчыц выдаваў часопіс «Tygodnik Wileński», прысвечаны гісторыі і культуры Вільні [3].

З восені 1915 да красавіка 1919 года Фердынад Рушчыц знаходзіўся ў Багданаве, а пасля таго, як польскае войска заняло Вільню, перабраўся ў горад. Тут ён уключыўся ў працу дзеля адраджэння ўніверсітэта. Створанае Рушчыцам аддзяленне прыгожых мастацтваў размясцілася ў корпусе былога кляштара бернардынцаў (вул. Майронё, 6). Цяпер гэты будынак адзначаны мемарыяльнай шыльдай з імем мастака. У наш час традыцыі, закладзеныя Рушчыцам, працягваюцца: тут знаходзіцца Віленская мастацкая акадэмія.

МЕРКАВАННЕ

Ала МАКАРЭВІЧ, краязнавец, ініцыятар стварэння ў Багданаве музейнай экспазіцыі, прысвечанай Фердынанду Рушчыцу:

– Імя Фердынанда Рушчыца было мне вядома і раней. Але глыбокае асэнсаванне таго, што ён наш – валожынскі, багданаўскі, вішнеўскі – такі родны, свой, прыйшло некалькі гадоў таму. І калі я пачала вывучаць яго біяграфію, захачела пазнаёміцца з карцінамі, аказалася, што гэта амаль немагчыма. Прысвечаных мастаку даследаванняў не знайшла – толькі скупыя звесткі ў кнізе «Памяць. Валожынскі раён». У нашым Нацыянальным мастацкім музеі – усяго адна карціна! Па сутнасці, першая сустрэча з творамі Рушчыца адбылася ў варшаўскім Нацыянальным музеі. «Зямля» не проста ўразіла! Маё дзяцінства прайшло сярод гэтых пагоркаў, бацькі і дзяды ўвесь век працавалі на гэтай зямлі, але тое, што гарыстая, не надта ўрадлівая яна можа быць аб'ектам мастацтва – гэта стала сапраўдным адкрыццём! Я адчула няёмкасць, што на радзіме пра мастака ведаюць зусім мала – літаральна толькі тое, што ён жыў і працаваў у Багданаве. Невялічкая экспазіцыя ў багданаўскай сярэдняй школе, прысвечаная Рушчыцу, у пэўны момант перастала адпавядаць патрабаванням часу і была ліквідавана.

Каб запоўніць недаравальны прабел, вырашыла пачынаць са школьнікаў. Штогод разам з вучнямі мы робім экскурсіі на бацькаўшчыну Рушчыца ў Багданаву, вывучаем біяграфію свайго земляка, знаёмімся з яго творчасцю. Разам з актывістамі валожынскага раённага аддзела грамадскай арганізацыі «Polska Macierz Szkolna», Вішнеўскай школай мастацтваў (яе філіял знаходзіцца ў Багданаве) ладзім пленэры юных мастакоў «Зямля і неба Фердынанда». Абавязковыя ў праграме гэтага мерапрыемства адукацыйная лекцыя пра творчасць Рушчыца і наведванне магілы мастака...

Сярод вучняў Фердынанда Рушчыца быў Пётра Сергіевіч. Вось што ён згадваў пра гэта ў размове з мастацтвазнаўцам Барысам Крэпакам: «Працуючы некаторы час рабо-

Прызнаюся, мяне вельмі здзіўляе той факт, што ні ў Польшчы, ні ў Літве, ні ў Беларусі да гэтага часу няма музея Фердынанда Рушчыца. Не магу зразумець сэнсу спрэчак на старонках СМІ ці ў Інтэрнэце: чый Фердынад Рушчыц – наш ці польскі? На мой погляд, адказ вельмі просты: яго нарадзіла наша зямля, і мы павінны аддаць даніну павагі і ўдзячнай памяці Чалавеку, Мастаку, Педагогу, Грамадзяніну...

Некалі ў Багданава прыезджалі прадстаўнікі мастацкай эліты Вільні, Мінска, гасцінны дом Рушчыца прымаў шматлікіх вучняў і сяброў мастака. Чаму не зрабіць так, каб Багданава стала не толькі месцам пленэраў, семінараў, навуковых канферэнцый, але і культурна-турыстычным аб'ектам на трасе Мінск – Валожын – Гальшаны – Вільня? Мае звароты ў музеі Варшавы, Кракава, Вільні з прапановаю супрацоўніцтва былі вельмі прызна прыняты, а знаёмства з дырэктарам Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі Уладзімірам Пракапцовым, дырэктарам Мастацкага музея Літвы Рамуалдасам Будрысам, прафесарам Белдзяржуніверсітэта Вольгай Бажэнавай, дызайнерам Аленай Матросавай, аўтарам ідэі тэлефільма пра Рушчыца Таццянай Сухоцкай і ўнукам мастака Фердынандам Рушчыцам толькі пацвердзіла неабходнасць рэалізацыі такіх намераў.

Стварэнне музейнай экспазіцыі, прысвечанай Рушчыцу, – гэта пачатак вялікай працы па вяртанні Мастака на радзіму. Ужо гатовы дызайнерскі праект, ідзе падрыхтоўчая работа па зборы дакументаў. На чарзе – рэстаўрацыя сямейных могілак Рушчыцаў у Багданаве, дзе пахаваны сам мастак, яго жонка, бацькі, аднаўленне сядзібы... А гэта ўжо міжнародны праект, у якім маглі б узяць удзел Беларусь, Літва і Польшча разам. Некалі ў Мілане малады мастак Фердынад Рушчыц занатаваў свае думкі: «Нягледзячы на ўсе спакусы, можна застацца верным Бацькаўшчыне... Бачым і захапляемся прыгажосцю іншых краін, выказваем ім пашану... Аднак любім толькі сваю, адчуваем, што яна нам, а мы ёй належым». Ён заставаўся верны сваім ідэалам на працягу ўсяго жыцця. І гэта грамадзянская пазіцыя выдатнай асобы, таленавітага мастака вартая таго, каб стаць узорам для нашчадкаў.

чым у дарожнай канторы, Пётра [Сергіевіч] вечарамі наведваў курсы ў прыватнай Вольнай мастацкай студыі Адама Варнаса, пакуль Вільня не адышла да Польшчы [красавік

▲ Вільня.
Вул. Пілес, 22.
У вохрыстым корпусе
жыў Ф. Рушчыц

1919 г.]. Што яму заставалася пасля таго, як Варнас выехаў у Коўна і школа была расфарміравана? І ён, не маючы закончанага сярэдняга адукацыі, усё ж рызыкнуў: з папкай малюнкаў і эцюдаў пад пахай пераступіў парог Віленскага ўніверсітэта імя Стэфана Баторыя. І – хто б мог падумаць! – без праблем стаў вольным слухачом мастацкага факультэта ў знакамітага дэкана – прафесара Фердынанда Рушчыца. А побач – прафесар Бенедыкт Кубіцкі і Станіслаў Богуш-Сестранцэвіч, таксама не апошнія настаўнікі. Але найбольшы ўплыў на станаўленне творчай асобы студэнта аказаў, канешне ж, Рушчыц. «І сёння, з перспектывы далёкага часу, мне здаецца, што, каб не Рушчыц, не атрымаў бы я мастацкай адукацыі, не пераадолеў бы тых перашкод, якія ў мяне тады існавалі, каб нармальна вучыцца», – узгадваў Пётра Аляксандравіч» [4].

З ініцыятывы Фердынанда Рушчыца і імем асоб, звязаных жыццём і дзейнасцю з Віленскім універсітэтам, былі названы двары альма-матэр: Пятра Скаргі (цяпер Вялікі двор), Марціна Пачобута-Адлянцкага (цяпер двор Абсерваторыі), Мацея Казіміра Сарбеўскага [3].

Як мастак Рушчыц пакінуў свой след у афармленні Вільні, у прыватнасці, займаўся стварэннем саркафага, у якім вуліцамі горада ў 1922 годзе пранеслі астанкі Святога Казіміра (з нагоды 400-годдзя кананізацыі). У 1927 годзе творца ўдзельнічаў у працы камітэта каранацыі абраза Маці Божай Вастрабрамскай, у 1931 годзе – у выяўленні астанкаў караля Аляксандра і дзвюх жонак

Жыгімонта Аўгуста – Барбары Радзівіл і Эльжбеты Габсбургскай у кафедральным касцёле. У 1939 годзе ў Вільні дзякуючы высілкам Яна Булгака выйшла кніга «Ferdynand Ruszczyk: życie i dzieło», прысвечаная жыццю і творчасці мастака [3].

У 1919–1922 гадах у Вільні Рушчыц пасяліўся ў невялікай кватэры на вуліцы Універсітэта, 7, а з 1923 па 1934 год – у доме на вуліцы Пілес, 22, пра што сведчыць мемарыяльная шыльда. Цікава, што ў 1811–1814, 1817–1828 гадах тут жыў польскі паэт Юльош Славацкі. У 1927 годзе на дваровым фасадзе дома з ініцыятывы Рушчыца быў усталяваны бюст Славацкага работы скульптара Баляслава Балзукевіча [3].

У корпусе Віленскага ўніверсітэта (вул. Універсітэта, 5) на трэцім паверсе Рушчыц у 1919 годзе адрэстаўраваў столь, аздобленую драўляным плафонам з глыбокімі кесонамі і арнамантам, выкананую ў 1810-я гады архітэктарам Каралем Падчашынскім. Яшчэ адна памятка пра Рушчыца, звязаная з Беларуссю, – пейзаж

▼ «Ля касцёла». 1899 год

МЕРКАВАННЕ

Уладзімір ПРАКАПЦОЎ,
дырэктар Нацыянальнага
мастацкага музея Рэспублікі
Беларусь:

– У выдавецтве «Беларусь» па заказе і з фінансавай падтрымкай Міністэрства інфармацыі сёлета выйшаў першы ў гісторыі нашай краіны альбом твораў Фердынанда Рушчыца ў серыі «Славутыя мастакі з Беларусі». Паколькі я адзін з аўтараў ідэі і каардынатар выдання гэтай серыі, то хацеў бы патлумачыць, чым выклікана яе з’яўленне. Мы пачалі гэты праект яшчэ ў 2012 годзе. За гэты час выйшлі альбомы з творамі такіх мастакоў, як Іван Хруцкі, Вітольд Бяльніцкі-Біруля, Станіслаў Жукоўскі ды іншых. І вось цяпер – збор рэпрадукцый карцін Фердынанда Рушчыца. Што аб’ядноўвае гэтыя імёны? Яшчэ не так даўно многія з іх лічыліся расійскімі альбо польскімі мастакамі – нават сярод спецыялістаў. І вось, нарэшце, мы, беларусы, іх прызналі за сваіх, бо ўсе яны – ураджэнцы нашай зямлі. Нашы землякі!

У 2010 годзе, калі святкавалася 200-годдзе з дня нараджэння Івана Хруцкага, гэта падзея была ўнесена ў спіс памятных дат ЮНЕСКА. І мы добра папрацавалі на папулярызаванне спадчыны нашага выдатнага майстра нацюрморта, які пакінуў бачны след у жывапісе Беларусі і Расіі XIX стагоддзя. Акурат альбом з творамі Хруцкага запачаткаваў серыю «Славутыя мастакі з Беларусі». Яшчэ раз падкрэслію: мы акцэнтуюем увагу на тым, адкуль родам гэтыя асобы, зусім не ставячы за мэту прысвоіць ім беларускую нацыянальнасць. Але цяпер важна вярнуць Бацькаўшчыне яе сыноў, якія выйшлі адсюль і праславілі на ўвесь свет свае родныя мясціны. Як Хаім Суцін – Смілавічы, Марк Шагал – Віцебск... Яны – таксама мастакі з Беларусі. І ў іх родных гарадах ёсць прысве-

«Крэўскі замак» 1895 года – знаходзіцца ў будынку Бібліятэкі Акадэміі навук Літвы імя Урублеўскіх. Таксама творы ўраджэнца нашай краіны можна ўбачыць у Мастацкім музеі Літвы [5].

чаныя гэтым творцам музеі. Цяпер прыйшла чарга Багданава...

Там павінна быць адноўлена сямейная сядзіба Рушчыцаў, створаны культурна-адукацыйны цэнтр. Фінансаванне добраўпарадкавання магілы Рушчыца гатова ўзяць на сябе мясцовая ўлада, думаю, за год усё будзе гатова. Праект распрацоўвае архітэктар Армен Сардараў разам са студэнтамі Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта, пасля гэтых распрацоўкі будуць узгоднены з унукам Рушчыца Фердынандам і з Валожынскім райвыканкамам.

Аднаўленне сядзібы сям'і Рушчыцаў, а там засталіся толькі парослыя травой фундаменты, – вялікая праца, і на яе яшчэ трэба шукаць спонсараў. Але спадзяюся, што да 2020 года, калі будзе адзначацца 150-годдзе з дня нараджэння мастака, усё паспеюць зрабіць. Адзначу, што на мой зварот да кіраўніцтва Мінскага аблвыканкама атрымана пазітыўная рэакцыя: яго прадстаўнікі пабывалі ў Багданаве і будуць падтрымліваць нашу ініцыятыву. У дадатак ствараецца грамадскае аб'яднанне «Фонд Рушчыца», праз якое мы паспрабуем знайсці фінансаванне ў Еўрапейскім саюзе.

Як дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея, ганаруся тым, што ў нас ёсць Рушчыцава карціна «Ля касцёла», напісаная ў Багданаве ў 1899 годзе. Яна займае пачэснае месца ў экспазіцыі. Гэта сапраўдная жамчужына нашай калекцыі. Прадстаўлены на палатне касцёл святога Міхаіла Архангела быў выдатным прыкладам беларускага драўлянага дойлідства. На жаль, да нашага часу помнік архітэктуры не захавалася. А гэтая карціна захоўвае сувязь і з Рушчыцамі, і з Багданавым. Вельмі сімвалічна, што 10 снежня, у дзень нараджэння мастака, карціна «Ля касцёла» пабывала там, дзе была напісаная – у Багданаве. Палатно выстаўлялася разам з дзвюма іншымі працамі Фердынанда Рушчыца, якія набыў Белгазпрамбанк для сваёй карпаратыўнай калекцыі. Гэта «Пейзаж. Вілія» і «Хлеў і азярод» – таксама з багданавскімі краявідамі.

Упэўнены: агульнымі высілкамі мы адноўім памяць пра выдатнага жывапісца на яго радзіме.

Гадавіна з дня нараджэння Фердынанда Рушчыца ўпершыню шырока адзначаецца ў Беларусі. Адна з падзей святочнага календара – V Рэгіянальны пленэр юных мастакоў-пейзажыстаў «Зямля і неба Фердынанда

▲ «Дом у Багданаве». 1902 год

Рушчыца», які арганізаваў валожынскі раённы аддзел грамадскага аб'яднання «Polska Macierz Szkolna» і Вішнеўская школа мастацтваў. Адметна, што ў мерапрыемстве ўзялі ўдзел прадстаўнікі гімназіі імя Фердынанда Рушчыца літоўскага горада Рудаміна. Разам з гаспадарамі пленэру госці наведалі сямейныя могілкі Рушчыцаў у Багданаве, усклалі кветкі і ўшанавалі памяць мастака. У мясцовым касцёле святога Міхаіла Архангела ксёндз Ігар Лашук адслужыў памінальную імшу і заклікаў захоўваць памяць пра вялікіх землякоў. Як прызначалася ў размове з журналістам дырэктар гімназіі імя Ф. Рушчыца Жанэта Янкоўская, «знаходжанне на радзіме Рушчыца мае вялікае значэнне для разумення яго творчасці і значна наблізіла нас да асобы гэтага знакамітага мастака, які так многа зрабіў для мастацтва і для нашай Вільні» [6].

7 кастрычніка 2015 года ў Багданаве адбыўся пленэр, прысвечаны 145-годдзю з дня нараджэння мастака, арганізаваны Нацыянальным мастацкім музеем і Валожынскім райвыканкамам. У ім узялі ўдзел беларускія мастакі Кастусь Качан, Алесь Суша, Уладзімір Васюк, Ігар Бархаткоў, Аляксандр Лубнеўскі, Уладзімір Пракапцоў, Аляксандр Грышкевіч, Уладзіслаў Петрык [7].

Натуральна, што вяршыняй святкавання юбілейнай даты сталі ўрачыстасці

10 снежня ў Багданаве. У дзень нараджэння слыннага земляка творы ўдзельнікаў кастрычніцкага пленэра былі перададзены будучаму музею Фердынанда Рушчыца, дзе мяркуецца стварыць і галерэю сучасных работ. А дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея У. Пракашчоў прэзентаваў сваё палатно «Неўміручасць», прысвечанае Рушчыцу, і альбом твораў мастака. У гэты ж дзень выйшлі марка і канверт з нагоды юбілею.

Яшчэ некалькі гадоў таму пра Фердынанда Рушчыца ў Беларусі добра ведалі толькі мастацтвазнаўцы. А вось у масавай свядомасці прозвішча мастака не прысутнічала. У гэтым у свой час пераканалася настаўніца сярэдняй школы № 1 Валожына Ала Макарэвіч, правёўшы апытанне сярод землякоў. Такое «адкрыццё» засмуціла неабыякавага педагога, і Ала Аляксандраўна ўзялася за папулярызацыю імя і творчасці Рушчыца.

Сёння Ала Макарэвіч і яе аднадумцы мараць стварыць паўнаўартасную музейную экспазіцыю ў Багданаве, месцы, дзе нарадзіўся і знайшоў свой апошні прытулак Фердынад Рушчыц. Каб багданаўцы, ды і ўсе мы, землякі выдатнага мастака, маглі ганарыцца ім. Натуральна, экспазіцыя павінна прыцягнуць увагу не толькі мясцовых жыхароў, але стаць аб'ектам для наведвання турыстамі, у тым ліку замежнымі. Бо асоба непаўторнага майстра пэндзля Фердынанда Рушчыца таго вартая.

Дзеля ажыццяўлення высокай ідэі настаўніца сабрала калекцыю кніг пра

▼ Ля магілы Рушчыца

МЕРКАВАННЕ

Таццяна СУХОЦКАЯ, аўтар фільма «Фердынад Рушчыц. Зямное і нябеснае» (праект «Зваротны адлік» Агульнанацыянальнага тэлебачання):

– Пра мастака Фердынанда Рушчыца я даведалася, калі мне было 12 гадоў. Падчас майго навучання ў школе-інтэрнаце мастацтваў імя Ахрэмчыка нас павялі на экскурсію ў Нацыянальны мастацкі музей. Тады і ўбачыла карціну «Ля касцёла». Чаму менавіта яна кранула мяне да глыбіні душы? Што ў ёй асаблівага?.. Незвычайны стыль – вольны, шырокі, зусім нехарактэрны для эпохі рэалізму... Але не гэта галоўнае ў творчасці Рушчыца. Галоўнае – тэмы яго работ. Пераважная большасць – краявіды Багданова. Рушчыц шукаў гармонію выключна ў беларускай прыродзе. Ён умеў убачыць прыгожае ў самым звычайным і данесці свае пачуцці да простага гледача. Дарэчы, адным з першых яго ацаніў Павел Трацяцкоў, які набыў дыпломную працу Фердынанда Рушчыца «Вясна» ў сваю славетную галерэю.

Біяграфія мастака на першы погляд выглядае занадта «правільнай» – вучыўся, выкладаў, маляваў, удзельнічаў у выставах... І ні слова пра тое, чаму з'ехаў з Пецярбурга, дзе была магчымасць зрабіць кар'еру. Чаму так позна пабраўся шлюбам? І, самае галоўнае, навошта перастаў займацца жывапісам у 39 гадоў? Мне здавалася, што ў ягоным жыцці была нейкая таямніца... Гэта мяне інтрыгавала, і так паўстала ідэя зняць фільм пра Рушчыца.

На жаль, усе дакументы, якія маглі б праліць святло на знакавыя моманты жыцця мастака, знаходзяцца ў польскіх, літоўскіх, расійскіх архівах. На шчасце, да нашых дзён захаваліся дзённік Рушчыца, які той веў на працягу многіх

мастака. Тут шмат рэдкіх выданняў, якія энтузіястка купіла за мяжой у букіністычных крамах. Яна лістуецца з музеямі і архівамі, у якіх захаваліся дакументы і працы Рушчыца. Пры фінансавай падтрымцы консульства Рэспублікі Польшча ў Мінску набыта мэбля, часткова аргтэхніка, пачалося фарміраванне будучай музейнай

гадаю. Першая частка (1894–1904 гады) была перакладзена з польскай мовы на беларускую і выдадзена асобнай кнігай у мінскім выдавецтве «Медысонт» у 2002 годзе. Другую частку дзённіка давалося чытаць у арыгінале... Дзякуючы запісам у дзённіку, удалося аднавіць малавядомы факт у яго біяграфіі – гісторыю кахання да Алены Макоўскай, дачкі мастака Канстанціна Макоўскага. На жаль, яны сустрэліся ў той час, калі Алена была ўжо заручаная. Гэтае каханне не зрабіла Рушчыца шчаслівым, але дапамагло раскрыцця як мастака... Неўзабаве пасля развітання з Аленаю ён напісаў адзін з самых знакавых сваіх твораў «Зямля», які цяпер знаходзіцца ў Нацыянальным музеі ў Варшаве.

У зборы інфармацыі і арганізацыі здымкаў дапамагалі ўсе – і даследчыца творчасці Фердынанда Рушчыца з Валожына Ала Макарэвіч, і дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Уладзімір Пракапоў, і дырэктар Мастацкага музея Літвы Рамуалдас Будрыс, і сваякі мастака. Найскладаней было зняць так званую «рэканструкцыю» – пастановачныя кадры з акцёрамі. Бракавала «натуры». А ўсе дзеянні ў фільме адбываюцца на пачатку XX стагоддзя. Але рэжысёр-пастаноўшчык фільма Людміла Клінцова віртуозна абышла ўсе перашкоды: Варшаву і Вільню здымалі ў Верхнім горадзе Мінска, а сядзібу мастака – у Лошыцкім сядзібна-паркавым комплексе. Майстэрня Рушчыца ў Пецярбургу стала сучасная майстэрня знаёмых мастакоў, якія да ўсяго далі магчымасць скарыстаць увесь неабходны рэквізіт.

Фільм выйшаў на канале АНТ у рамках праекта «Зваротны адлік» (майстэрня Уладзіміра Бокуна) летам 2015 года. Другі раз мы паказвалі стужку ў Нацыянальным мастацкім музеі ў час адкрыцця выставы «Ад рэалізму да імпрэсіянізму», дзе выстаўляліся творы з Дзяржаўнай Траццякоўскай галерэі. Сярод іх была і выдатная праца «Вясна» Фердынанда Рушчыца – мастака, які верыў, што край, дзе ён нарадзіўся і вырас, унікальны. І сваімі працамі прымусяць паверыць у гэта і іншых людзей.

экспазіцыі: выраблены рэпрадукцыі пяці карцін Фердынанда Рушчыца, створана некалькі стэндаў, прысвечаных лёсу мастака. На жаль, да юбілею абсталяваць музей у выдзеленым мясцовымі ўладамі будынку не ўдалося з-за адсутнасці сродкаў. Магчыма, урачыстае адкрыццё прымяркуець да чарговай Рушчыцавай даты – 80-й

гадавіны з дня смерці, якая будзе ў наступным годзе.

Увосень 2015 года, у час выставы Дзяржаўнай Траццякоўскай галерэі ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, экспанавалася пейзаж «Вясна» – дыпломная праца Рушчыца ў Пецярбургскай акадэміі мастацтваў, якую больш за сто гадоў таму набыў для сваёй калекцыі расійскі калекцыянер П. Траццякоў.

Святочныя падзеі атрымалі і музычнае развіццё: 21 лістапада Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр пад кіраўніцтвам Аляксандра Анісімава даў у Нацыянальным мастацкім музеі канцэрт, прысвечаны Фердынанду Рушчыцу.

Заўсёды чакаюць у Беларусі ўніка пейзажыста – таксама Фердынанда Рушчыца, вядомага ў Польшчы спецыяліста ў музейнай справе. У 2003 годзе падчас яго чарговага прыезду ў Мінск мне ўдалося сустрэцца з панам Фердынандам. Вось што ён раскажаў:

– Я раблю ўсё магчымае, каб прыязджаць на радзіму дзеда хоць бы раз у год, прывожу з сабой сяброў, знаёмых і, вядома ж, родных, – зазначыў суразмоўца. – Паказваю – адкуль нашы карані. Я гэтым ганаруся. У Багданаве наша сям'я жыла з 1836 года [8].

Дух Рушчыца і па сёння жыве ў Багданаве. Неўзабаве, спадзяюцца энтузіясты, імя мастака тут матэрыялізуецца – будуць адноўлены сядзіба, касцёл, з'явіцца помнік Фердынанду Рушчыцу. ─

Фердынад Рушчыц – унук Фердынанда Рушчыца

ЛІТАРАТУРА

1. Фердынад Рушчыц [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://be.wikipedia.org/wiki/>. – Дата доступу: 11.11.2015.
2. Віленскае таварыства падмогі хатняму рэямаслу і народнаму штукарству // Наша ніва. – Вільня, 1913. – № 8. – 20 лютага.
3. Dainienė, D. Ferdinandas Rusčicas (Ferdynand Ruszczyk) / D. Dainienė [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://www.vilnijosvartai.lt/personalities/view/?id=233>. – Дата доступу: 11.11.2015.
4. Крэпак, Б. «Я – беларускі мастак Пётра Сяргіевіч» / Б. Крэпак [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://www.kimpress.by/index.phtml?page=2&id=5210&mode=print>. – Дата доступу: 05.11.2015.
5. Корбут, В. Романтик из Богданово / В. Корбут // Советская Белоруссия. – 2014. – № 30. – 15 февраля.
6. Штэйнер, Н. Юбілейны пленэр... / Н. Штэйнер [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://psl.by/?p=17636>. – Дата доступу: 05.11.2015.
7. Пленэр да 145-годдзя Фердынанда Рушчыца адкрываецца ў Валожынскім раёне [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://blr.belta.by/culture/view/plener-da-145-goddzja-ferdynanda-rushchytsa-adkryvaetsa-u-valozhynskim-raene-173-2015/>. – Дата доступу: 05.11.2015.
8. Корбут, В. Фердинанд, внук Фердинанда / В. Корбут // Советская Белоруссия. – 2003. – 25 марта.